

70 jaar Kunstkring 'de Kempen'.

Enige herinneringen van een stokoude kamermuzikant

Nederland was verzuild. Voor de oorlog had de helft van de politieke partijen een confessioneel uitgangspunt. De radio-omroep weerspiegelde deze zuilen. De bewoners van de zuilen gingen niet met elkaar om. De katholieke kerk bevorderde de scheiding: omgang met andersdenkenden is ongewenst. Katholieken mochten geen lid zijn van neutrale verenigingen; voorbeeld, ze deden niet mee met Rotaryclubs.

De bezetting van Nederland door Nazi Duitsland werkte licht verenigend; iedereen was tegen de Duitsers. Toen het verzet meer vorm kreeg was een tegenmaatregel van de bezetter het nemen van gijzelaars. En zo kwamen honderden vooraanstaande Nederlanders samen terecht in het interneringskamp in St Michiels Gestel. Daar hadden zij niets te doen dan met elkaar te praten en te overleggen. In die ambiance werd waarde gehecht aan een nieuw bestel na de oorlog, een bestel zonder zuilen. Deze gedachtevorming kreeg de naam doorbraak.

In de provincie Noord Brabant was de verzuiling niet voelbaar. De provincie was homogeen bijna volledig katholiek met twee uitzonderingen: Breda, de KMA en Eindhoven, Philips. Genoemde firma betrof de hoger gekwalificeerden van boven de rivieren en, toen het plaatselijke werkvolk de grote expansie niet meer kon bijhouden, ook arbeiders uit Drenthe. Zo ontstond er een niet-katholieke zuil in Eindhoven, die zijn eigen leven leidde en eigen scholen oprichtte. De bewoners van deze zuil waren ontvankelijk voor de doorbraak gedachte. Dit speelde mee bij de oprichting, kort na de bevrijding, van een tweetal verenigingen: Kunstkring de Kempen en het Academisch Genootschap. Kunst beoefenen kan toch losstaan van je confessie. Een academisch eindexamen als toelatingseis is mooi neutraal en heeft niets met confessie te maken. Overigens was waarschijnlijk het hoofdoogmerk van de oprichters van het AG het weren van de Philips "commerciëlen". Een doorbraak mislukte grandioos, mede omdat de kerk zijn standpunt "omgang met andersdenkenden is ongewenst" ook na de oorlog ongewijzigd overeind hield. Het zou tot 1960 duren daar het einde van te zien.

De Kunstkring werd opgericht als een verzameling van kleinere kringen, om verschillende kunstzinnige activiteiten te bevorderen. Het invullen ervan ging moeizaam; het beste slaagde de kring schilderen. Muziek stelde aanvankelijk niet veel voor. De muziekafdeling van het AG kwam beter en sneller op gang maar dat waren alleen deelnemers uit de niet-katholieke zuil. Pas in de tweede helft van de jaren vijftig kwam er meer leven in de muziekring van 'de Kempen'. Tegelijkertijd begon de kring schilderen te kwijnen en overleed. Echt actief werd de muziekring toen in 1962 het voorzitterschap opgepakt werd door Hoendervanger en het secretariaat door Meerloo. Beiden zouden deze rol lang vervullen, Hoendervanger meer dan 25 jaar en Meerloo 35 jaar lang. Zij brachten hun omvangrijke muziekcontacten in de regio in. De kerk sputterde niet langer tegen en zo ontstond een kring waarin vrijwel alle actieven, amateurs maar ook professionals, verenigd werden. Voorzitter Hoendervanger kon dan ook bij het 25 jarig bestaan van de kunstkring in 1970 een lange lofzang dichten die met de volgende regels begon:

In 't Kempenland, waar nog de hemel
Zich niet over 't benauwd gewemel
Van mensen welft en van fabrieken,
Waar winden nog naar dennen rieken,
Daar ligt een stad, één uit dozijnen,
Van Brabanders en Philippijnen:

Kind'ren van 't volk en geïmporteerden,
Die broederlijk te leven leerden
En, hoe verschillend van nature,
Toch als onder-één-dakse burenen
Steeds innigerversmolten samen
Tot 't wonderste der amalgamen.

Dat de Muziekring zo'n succes werd (ik heb nooit gehoord van enige andere stad in Nederland met een alle amateurs omvattende club) is ongetwijfeld mede te danken aan het grote aantal, aan de grote dichtheid van actieve muziekbeoefenaars in de regio Eindhoven. Dit weer is m.i. een afspiegeling van het grote aantal technici werkzaam voor Philips. Hoewel het nooit bewezen is, heb ik en vele anderen ook geconstateerd dat goede kamermuzikanten in grotere getale te vinden zijn onder artsen, ingenieurs en natuurwetenschappers dan onder juristen en economen.

De oprichtingsjaren heb ik zelf niet meegemaakt. Pas in 1963, na terugkeer uit Duitsland, werd ik actief. Het zevenjarig verblijf in Aken heeft mij tot een echte kamermuzikant gemaakt. Wat heb ik daar veel geleerd. Ik nam weer les; Herr Willy Hermann, eerste fluitist in het stedelijk orkest. Die regelde dat ik blaaskwintet kon spelen met vier van zijn collega's. Ook speelde ik regelmatig met Frau Döring en anderen bij kaarslicht in de grote zaal van het Couvenmuseum.

Terug in Eindhoven in de zomer van 1963 nam ik weer contact op met Henk van der Weg (viool) en Henk Muller (altviool), met wie ik tien jaar eerder een aanzet tot samenspel had gemaakt. Die haalden Walter Meerloo erbij zodat we fluitkwartet konden spelen. Walter als bestuurslid van de Kunstkring bepleitte ons optreden en zo speelden we al in september 1963 een fluitkwartet van Pleyel, opus 20,3. Het was toen dat ik Wil Hoendervanger voor het eerst ontmoette. Toen we uitgespeeld waren stond hij op, klapte en riep luidkeels "Bravo!". Spoedig daarna nodigde ik mijzelf uit om bij hem proef te spelen. Het klikte!

Dit verhaal is eigenlijk een eerbetoon aan Hoendervanger en Meerloo. Zij samen hebben tientallen jaren lang de kunstkring gaande gehouden, in goede, bescheiden en eenvoudige stijl. Henny Meerloo heeft ook al die jaren onvermoeibaar voor de lakenis tijdens de pauze gezorgd. De kosten werden laag gehouden. Lang werd er veelvuldig gebruik gemaakt van de zaal van het AG, ook van de aula van het Lorentzlyceum. In de jaren zeventig hebben concerten regelmatig plaats gevonden in de Senaatszaal van de Technische Universiteit totdat het nieuwe Doopsgezinde kerkje de vaste prik werd. Ik wil hier graag memoreren dat het ontstaan van dat kerkje in handen lag van Sam Maathuis, een delftenaar die kort na zijn pensionering bij Philips de rol van bouwheer op zich nam.

Wil Hoendervanger was een veel begaafd mens. Hij groeide op in Arnhem en reeds als gymnasiast versloeg hij concerten. Na zijn eindexamen werkte hij een jaar lang in de muziekkritiek maar kwam toen tot de conclusie dat dat niet het hoofdberoep moest worden. Derhalve ging hij – quasi bij gebrek aan beter – oude talen studeren. Hij promoveerde als classicus en aanvaarde een betrekking op het net opgerichte Lorentz lyceum. Hij nam daar vanzelfsprekend de leiding van het muziek maken door de leerlingen. De omvangrijke muziekbeoefening van de volwassenen, hierboven besproken, vormde de basis voor veel muzikale kinderen. Ononderbroken sinds de oorlog wint het Lorentz lyceum altijd de muziekprijs op de landelijke interlyceale.

Naast het muziekleven op school kon Wil zich uitleven als bestuursvoorzitter van de kunstkring. De combinatie van omvangrijke en diepe kennis van de klassieke muziek, een indrukwekkende taalbegaaafdheid en een hoog ontwikkeld, speciaal soort gevoel voor humor maakte hem een ideale voorzitter. Zijn in- en uitluidingen waren altijd puntig.

Van zijn geestige taalhantering geef ik een illustratief voorbeeld. Wil en Walter waren beiden vaste concertbezoekers, vaak tezamen. Zo zaten zij in de zaal bij een optreden van het Beaux Arts trio in 1971. De spelers kwamen op en gingen zitten onder applaus. Toen voegde zich onopvallend een jong mens bij de pianist om om te slaan. In die tijd van flower power en provo's had hij haren tot over zijn schouders. Wil zegt tot Walter: ik zie het al, het is niet het Beaux Arts trio maar het 'boshaar' trio.

Wil componeerde, met name liederen. Hij voerde die uit met de zanger Ad van Eijndhoven, vele malen ook op de radio voor de NCRV.

Walter Meerloo, derde generatie cellist, speelde op het instrument van zijn grootvader, die deel uitmaakte van het Concertgebouworkest. Zijn vader verloor zijn baan als cellist in de crisis van 1929 en vond een nieuwe in het Rundfunkorchester in Hamburg, zodat Walter zijn middelbare schooltijd in Duitsland doormaakte. Hij was een nauwgezet bescheiden mens, zeer muzikaal met een extreem zuiver gehoor. Hij werkte als rechercheur op de octrooiafdeling van Philips maar muziek was zijn voornaamste levensvulling. Hij gaf cello-les. Op kantoor had hij een tweede keus cello staan waarop hij elke werkdag tussen de middag speelde. Vijfendertig jaar lang heeft hij met niet aflatende precisie de ledenlijst en de convocaties voor de kunstkring verzorgd.

De kunstkring was niet het enige podium voor kamermuzikanten. De muziekafdeling van het AG berustte op dezelfde formule: door en voor elkaar. Die twee hadden en hebben dan ook regelmatig gezamenlijke avonden. Daarnaast werden er voor liefhebbers concerten door amateurs georganiseerd. Het Nuts-departement Aalst-Waalre was daarin actief. En er waren Willebrord concerten in het oude kerkje in Waalre. Voorts waren er telkens ad hoc concerten in verzorgingshuizen. Nam Hoendervanger daaraan deel dan stond hij erop dat op het programma vermeld werd: uitgevoerd door leden van de kunstkring de Kempen.

En dan het optreden. Met plezier denk ik terug aan de lichte spanning die zich in je opbouwde als je in de zaal zat voordat je aan de beurt was. Dat leidde dan af van rustig luisteren naar wat de voorgangers boden. En zat je op het podium dan vereiste dat volledige concentratie. Was het volbracht dan toverde de voldoening bijna steeds een glimlach op het gelaat.

In zeven verschillende bezettingen heb ik meegedaan aan concerten van de kunstkring: duo, drie soorten trio's (met afstand het vaakste met Wil en Walter, fluit, cel en piano), kwartet en twee soorten kwintet. Ik was technisch heel goed, muzikaal middelmaat maar wel steeds bereid erbij te leren. Verbazingwekkend is dat ik nu op hoge leeftijd nog steeds musiceer, met drie of vier strijkers. De fluit is het enige blaasinstrument waarmee dat kan, omdat het een open orgelpijp is waardoor elke druk op de longen onnodig is. Het aanblazen van alle andere blaasinstrumenten vereist verhoogde luchtdruk, wat een oud lichaam niet meer op kan brengen.

Met dankbaarheid kijk ik terug op mijn muzikleven en in het bijzonder op de vriendschap van mijn medemuzikanten en hun bereidheid met mij te spelen. Ik wil afsluiten met hen, met wie ik voor de kunstkring ben opgetreden, hier openlijk mijn dank uit te spreken. Het waren Henk van der Weg, Henk Muller, Walter Meerloo, Ab Biermasz, Wil Hoendervanger, Dick Feekes, Hajo Meyer, Rob van Alphen de Veer, Fons Debie, Nito de Boer, Wim Nijenhuis, Wolter Gelling, Erwin van Asbeck, Nico van Wieringen, Klaas Compaan, Jenneke Lambert, Silvio von Marinelli, Chris Koolen en Ger Rooijackers.

Ik wens Kunstkring de Kempen een lang actief leven !

Geldrop, zomer 2015

A.E.Pannenburg